

EYÜP'TEKİ
MİMAR SİNAN
TÜRBELERİNİN
HAT SANATI DÜZENLERİ

Dr. ZÜBEYDE CİHAN ÖZSAYINER

İstanbul Süleymaniye'de doğdu.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk İslam Sanatı Tarihi Bölümü'nden mezun oldu.

Aynı bölümde yüksek lisans ve doktora yaptı.

1983 yılından beri Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı

Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi Müdürü olarak görev yapmaktadır.

Bir çok milli ve uluslararası kongrelere katılmıştır. Antik Dekor, Art Dekor, İlgi, Antika, Sanat Tarihi Araştırmaları, Vakıflar Kültür ve Sanat Dergilerinde makaleleri yayımlanmıştır.

"Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi'nde Bulunan Bezemeli Kur'an-ı Kerimler"

isimli kitabı bulunmaktadır. (1999)

Feridun Ahmet Paşa Türbesi
Fotoğraf: Kazım Zaim

Bu çalışmada Mimar Sinan'ın inşa ettiği, Ayas Mehmet Paşa Türbesi (H.946-M.1539-40), Sokullu Mehmet Paşa Türbesi (H.976-M.1568-69), Pertev Paşa Türbesi (H.980-M.1573), Lala Mustafa Paşa Türbesi (H.988-M.1580), Nişancı Feridun Ahmet Paşa Türbesi, Siyavuş Paşa Türbesi (M.1582-84)'nin hat sanatı düzeni üzerinde durulacaktır.

Ayas Mehmet Paşa Türbesi, Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılmıştır.

Türbede, kapı kemerinde mermer üzerine kazıma tekniği ile: "Zikrin en faziletlisi: Lâ ilahe İllallah, Muhammeden Raesulallah'tır. Mümin, her iki dünyada da diridir." anlamındaki hadis sülüs hat kullanılarak arapça olarak yazılmıştır.

Sokullu Mehmet Paşa Türbesi, Sokullu Mehmet Paşa tarafından yaptırılmıştır. Avlu kapısı üstünde, sülüs hat ile mermer üzerine kazıma tekniği ile H.976 tarihli arapça kitabe üç sıra halindeki dörtlü kartuşlar içine yerleştirilmiştir.

Burada, "Şah Selim'e vezir-i a'zâm olan, yani iki cihan adaşının mübarek hafızası üzerindeki her şey fânidir âyetini hatırladı. Paşa Hazretleri bu müba-

rek yüce makam yaptırdı. Çocuklarının temiz türbesi hûri ve gençlere cennet bahçesi (gibi) oldu.

Bu süslü eve cennet diyen Nihadî, hemen iki târih düşürdü: tam hoş makam ve mübarek yer. Yıl 976

Cennet halkının evi temiz türbe. Yıl 976" anlamında hatlar bulunmaktadır.

Sebil'in üzerinde talik hat ile mermer üzerine kazıma tekniği ile, üç sıralık ikili bölümler içinde, hattat ismi olarak Hıdır adının verildiği H.976 tarihli kitabe yazılıdır.

Burada, "Peygamberin adaşı o bahtı açık, bu temiz şarâbı sebil kıldı / Bu kevser (suyundan) içenler, çocuklarının ruhuna dua göndersinler / Nihadî içerek, tarihini söyledi: cennet selsebili tatlı su. Bunu Hıdır yazdı. Yıl 976" anlamında Türkçe kitabe yer almaktadır.

Türbenin kapısının üstünde, celi sülüs hat ile mermer üzerine kazıma tekniği ile arapça olarak, "Allah'ın varlığına, birliğine ve sıfatlarına inanmak, meleklerine, kitaplarına, Peygamberlere, ahirette olan şeylere inanmak" anlamında hatlar bulunmaktadır.

Kubbenin iç kasmağında: "Besmele" ile başlayan Bakara Süresinin 255. âyeti, yani "Ayet'el Kürsi", lacivert çini zemin üzerinde beyaz renkli sülüs hat ile yazılmıştır.

Pertev Paşa Türbesi, Pertev Mehmet Paşa tarafından yaptırılmıştır.

Giriş kapısı üzerinde, mermer üzerine kazıma tekniği ile, H?980 tarihli sülüs kitabe yerleştirilmiştir. Üçlü bölümler içine, dört sıra olarak yazılan kitabe: "Önce türbesini yaptı, sonunda ahirete sefer etti. Çünkü Allah nurunun parıltısı, cennet yuasının Paşası, "her şey helak olacaktır" sırrından haber almıştır. / Dünya evini terk ederek, can gibi yola koyuldu. Fena eğlence meclisinde, zevk ve sefa eden, sonunda ölüm kadehini kader sakîsinin elinden içer. / İster tac sâhibi, emir, mutlu vezir olsun, ne yazık ki ecelin elinden hiç kimse kurtulamadı. Çarşamba günü ölümsüzlük dünyasına göçtü. Cemâdiyelâhir ayının ilk günü belli olmuştur. Nihadi Fatiha okudu ruhuna, gel sen de oku. Tarihini dedi: Allah rahmet ede, yuvası cennet ola. Yıl 1980" anlamında Türkçe kitabe yer almaktadır.

Lala Mustafa Paşa Türbesi'nde kubbe kasnağı ve lahit üzerindeki kitabe hatlar yerletirilmiştir. Bu hatlar Hamit Ayaç tarafından yenilenmiştir.

Kubbe kasnağında kalemişi tekniği kullanılarak, mavi zemin üzerine yaldız ile yazılan celi sülüs hatları; Saf Sûresinin 12, 13, 14. ayetlerini içerirler. Besmele ile başlayan ayet: "İşte büyük kurtuluş budur. Seveceğiniz bir şey daha var: Allah'tan yardım ve yakın bir fetih. Mü'minleri müjdele ya Muhammed. Ey inananlar, Allah'ın yardımcılar olun." anlamındadır.

Lahit kitabesi üzerinde, mermer üzerine kazıma tekniği ile sülüs hat kullanılarak yazılmış: "Ruhu için Fatiha / Ey gelip bu mezarın sahibini soran / Bu kabrin fatihi seçkin Gazi'dir / Büyük Acem memleketinde komutan oldu / Can verdi, dünyadan ahirete göçtü. Bu göçü gören Bülbülü tarihini dedi: Mustafa Paşa'ya cennet makamlarından bir makam ver. Sene 988." anlamındaki Türkçe ibareler ikili kartuşlar içine yerleştirilmiştir.

Nişancı Feridun Ahmet Paşa Türbesi; Nişancı Feridun Ahmet Paşa tarafından yaptırılmıştır.

Giriş kapısı üzerinde, celi sülüs hat kullanılarak mermer üzerine kazıma tekniği ile, ikili kartuşlar içinde, üç sıra halinde Türkçe bir kitabe yerleştirilmiştir.

Bu bölümdeki hatlar: "Feridun Paşa'nın çıkan ruhu, dünyadan ahirete geçti / 991 tarihinde mütevellisi Siyavuş isimli Bevvab Sultan bunu yazdırdı / Cennette makamı nimetli olsun. Ruhu için Fatiha." anlamındadır.

Siyavuş Paşa Türbesi, Siyavuş Paşa tarafından yaptırılmıştır.

Yazı; Cami-i Kebir caddesine bakan pencere üzerinde; giriş kapısı üzerinde, pencere üzerlerinde, üst pencerelerin altlarında, giriş kapısının iç yüzünde, pandantiflerde ve ana kubbede yer almaktadır.

Cami-i Kebir caddesine bakan pencere üzerinde, sülüs hat ile mermer üzerine kazıma tekniği kullanılarak, beş satır halindeki ikili kartuşların içindeki yazılar, zemine yaldız ile boyanarak düzenlenmiştir.

Buradaki hatlar: "Vezirlerin seçkini Siyavuş Paşa ki yeri en yüksek makam olmuştur / Bağış herkesce bolca idi, (bu yüzden) hem soylu hem de sıradan kişiler kendine dua ederlerdi. / Allah'ın emri O'na ansızın erişti. Korkmadan gelen emre boyun eğerek ahirete göçtü. / Temiz ruhu göğe doğru yükseldi ve cennet bahçesi kendisine yuva oldu. / Hekîmi ölümüne (şöyle) tarih düşürdü: Cennet, Siyavuş Paşa'ya mesken oldu. 1011" anlamında Türkçe olarak yazılmıştır.

Giriş kapısı üzerinde celi sülüs hat ile mermer üzerine kazıma tekniği kullanılarak, Kasas Sûresinin 88. âyeti yerleştirilmiştir.

Buradaki hatlar: "O'nun yüzü (Zatı)ndan başka her şey helâk olacaktır. Hüküm O'nundur ve O'na döndürüleceksiniz" anlamındadır.

Pencerelerin üzerlerinde bulunan lacivert çini panolara beyaz ile sülüs hat kullanılarak Bakara Sûresinin 255. ayeti yâni Ayet'el kürsi yazılmıştır.

Bu ayet, "Allah ki O'ndan başka Tanrı yoktur. Daima diri ve yarattıklarını koruyup, yöneticidir. Kendisini ne bir uyuklama, ne de uyku tutmaz. Onları koruyup, gözetmek, kendisine ağır gelmez. O, yücedir, büyüktür." anlamındadır.

Üst pencere altlarında, yine aynı şekilde lacivert çini üzerine beyaz sülüs ile, Rahman Suresi'nin tamamı yer almaktadır.

Oldukça uzun olan bu ayet: "Çok merhametli Allah, Kur'an-ı öğretti. İnsanı yarattı. Ona beyanı, konuşup düşüncelerini açıklamayı öğretti..." şeklinde başlayarak "(Cennettekiler orada) yeşil yastıklara ve harikulâde güzel işlemeli döşeklere yaslanırlar. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz? Büyüklük e ikram sahibi Rabbinizin adı ne yücedir." olarak son bulmaktadır.

Giriş kapısının iç yüzünde yine lacivert çini üzerine beyaz celi sülüs hat ile, Zümer Sûresi'nin 53. ayeti yerleştirilmiştir. Bu Sûre de: "Taraftından onlara de ki: Ey nefislerine karşı aşırı giden kullarım. Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah bütün günahları bağışlar. Çünkü O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir." anlamındadır.

Pendantiflerde lacivert çini üzerine beyaz celi sülüs hat ile" Allah, Muhammed, Ebubekir, Ömer, Osman, Ali, Hasan, Hüseyin" yazılmıştır.

Ana kubbede celi sülüs hat ile kalemişi olarak, lacivert üzerine beyaz renk kullanılarak İhlâs Sûresi yazılmıştır.

Bu sûrenin anlamı: "De ki Allah biridir. Allah Samed'dir. (Her şey varlığını O'na borçludur. Her şey O'na muhtaçtır. O hiçbir şeye muhtaç değildir. Her şeyin başvuracağı, yardım dileyeceği tek varlık, O'dur.) Kendisi doğurmuştur. Ve doğrulmamıştır. Hiçbir şey O'nun dengi olmamıştır."

Sokullu Mehmet Paşa Türbesi
Fotoğraf: Mazım Zaim

Görülüyor ki, Eyüp'teki Mimar Sinan Türbelerinde kullanılan yazılar içerdikleri anlamlar açısından türbe mimarisi ile bütünlük sağlamaktadırlar.

Türbeye gelen insana, herşeyin fani olduğu, sadece Tanrı'nın bâki olduğu, inananların, Allah'ın rahmetine kavuşacakları gibi, fikirleri hat yolu ile veren bu yazıların, Mimar Koca Sinan tarafından titizlik ile seçilerek uygulandığını görmekteyiz.

Mimar Sinan'ın tasarım gücü ile türbelere uyguladığı hatların yaşatılması, korunması ve gelecek nesillere orijinal olarak intikal ettirilmesi, dünya durdukça durması en büyük dileğimizdir.

KAYNAKLAR

Abmet Ziyâüddin Gümüşhânevi, *Ramuz el Hadis*, İstanbul 1982.

Ateş, Süleyman, *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali*, Ankara tarihsiz.

Demiriz, Yıldız, *Eyüp'te Türbeler*, Ankara 1989.

Önkal, Hakkı, "Osmanlı Türbelerinde Yer Alan Dini İbareler Hakkında Bazı Mülahazalar", *Türk Kültürü*, c.26, sayı:308, Ankara 1988, s.756-768

ÖZSAYINER, Zübeyde Cihan, *Mimar Sinan'ın İstanbul'daki Camii ve Türbelerindeki Yazı Düzeni ve Anlamları*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1993.

Saatçi, Suphi, *Mimar Sinan'ın Yapılarındaki Kitabeler*, İstanbul 1988.